

ban szolgálata különösen értékes volt. Az más kérdés, hogy „tűzoltás” alkalmával a hadvezetés, kivált a német hadvezetés – amely pazarlóan bánt az alárendelt magyar alakulatokkal – erődvonalak áttörésére, helység harcokra, páncélos támadások felfogására vetette be. Huszáraink ott voltak a magyarok által megjárt szinte valamennyi csataterén, és mindenhol megállták a helyüket. A II. világháború látott utoljára csatadöntő huszárrohamot.

A bevezető tanulmánynak köszönhetően a laikusok számára is megszólalnak a lexikon adatai. Emberi sorsok bontakoznak ki a 20. század abszurd, valóságértelen történetéből: családi háttér, katonai pályafutás, alakulatok hadrendi számai, egyenruhás fotók, csataterék nevei és az út vége: hősi halál, emigráció vagy igazságtalan meghurcoltatás a létező szocializmusban rendszerszerűen alkalmazott kollektív bűnösség elvének szabályai szerint. Találkozhatunk egy derék huszár alezreddessel, aki miután végigvereckedte a háború rácsó részét, a népi demokráciában mint osztályidegen többek között répaátvevőként, majd egy szerveztrágyatelep segédmunkásaként dolgozott. Vagy olyan huszár ezreddessel, aki – miután kitelepítették – az ötvenes évek első felében személyes tárgyainak áruba bocsátásából élt, majd emigrált, s Németországban letelepedve jó nevű festőként főként lovakat ábrázoló képekkel kereste a kenyerét.

A kötet tehát nemcsak a korszakkal foglalkozó történészek számára szolgálhat hasznos adatokkal, adalékokkal, hanem – a közvetlenül vagy közvetetten érintettek kivül – a laikus olvasó számára is érdekes olvasmány lehet.

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

(*Heraldika Kiadó, Budapest, 2006,*
682 oldal, 9000 Ft)

L. NAGY ZSUZSA:

Egy politikus polgár portréja – Rassay Károly

Rassay Károly a II. világháborút megelőző időszak egyik legnagyobb formátumú magyar politikusa volt, akinek neve mára szinte teljesen a feledés homályába merült. Vagyis csak merülne, ha a közelmúltban L. Nagy Zsuzsa, a két világháború közötti magyar történelem kiváló kutatója nem írt volna könyvet életéről. Annak a politikusnak az életéről, aki 1921-ben ellenzéki liberális pártot alapított, amely lényegében a demokratizálódás egyetlen alternatíváját jelentette a Horthy-rendszerben.

Mint a korszak szinte összes polgári pártja, Rassayé is klubszerűen felépülő szervezet volt. Budapesten rendelkezett központtal, a fővárosban voltak alapszervezetek, vidéken

úgyszintén, de olyan szervezettségről természetesen nem beszélhetünk, mint a szociáldemokraták esetében. A párt mindennapjairól is csak a napilapokból kaphatunk képet. Többek között innen derül ki, hogy a központi klubhelyiség a Gresham-palotában kapott helyet, ahol Rassayék a III. emelet 15 szobáját bérelték. Az 1922-ben megnyitott Országos Szabadelvű Klub rendkívüli eleganciával volt berendezve, ezt a párt főként gazdag mecénásainak köszönhette. A parlamenti képviselők itt találkozhattak választóikkal is. A Gresham-palota és a politika kapcsolatával, az épület más lakóival, érdekes történeteikkel egyébként részletesen foglalkozik a Mátyai Csaba – Szelke László szerzőpáros által 2003-ban írt *A Gresham világa* című kiváló kötet, amelyben olvashatunk Rassayról és pártjáról is.

L. Nagy Zsuzsa könyve részletesen mutatja be azt a harcot, amelyet a politikus a zsidóság háttérbe szorítása és a politikai élet szélsőséges irányba tololódása ellen folytatott. Miután Imrédy Béla miniszterelnök 1938 augusztusában hazatért németországi látogatásáról, napirendre tűzte a második zsidótörvényt. Ez volt az a pont, amikor számtalan politikus, köztük Rassay is arra a következtetésre jutott, hogy a „magyar Savonarola” paranoid rendszerét

meg kell buktatni, amíg nem lesz végleg késő. Mivel arra nem volt lehetőség, hogy a parlament lemondassa, más eszközt kellett keresni. Ez pedig nem volt más, mint Imrédy ellen fordítani saját fegyverét: elkezdtek származását firtatni. Ez a lépés is mutatja, mennyire kifordult magából a kor, amelyben a zsidótörvények józan ellenzői egyszerűen nem találtak más eszközt, mint a miniszterelnök ősei után való kutatást.

Az eredmény ismert: a zsidó dédülő okán Imrédy végül lemondott. A rákövetkező évek borzalmait ismeretében azt gondolhatnánk, Rassay harca szélmalomharc volt, de a könyvet olvasva világossá válik, hogy mégsem. Az általa képviselt eszmék olyan erkölcsi példával szolgálnak, amelyek mind a mai napig útmutatóak lehetnek.

Rassay életútja hűen tükrözi a magyar polgárság 20. századi hányattatásait. Talán tipikusnak is nevezhetjük azt, hogy elítélte a vörösterrort, majd az azt követő különítményes megtorlásokat, és a 30-as években végig küzdött mindenfajta diszkrimináció ellen. Manapság, amikor a relativizálás ipari méreteket ölt, különösen fontos, hogy a ma élők számára világossá váljon: a marxista kánon által eddig rendszeresen súlykolt politikusnevek mellett igenis voltak olyan polgári erők és politikusok,

akik a Horthy-rendszer túlkapasáin ellen a kezdetektől fogva felemelték szavukat. Mivel azonban a függetlenség pártján álltak, a kommunizmust mint eszmét szintén elvetették. Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy bár a német megszállás után Rassayt és számtalan politikustársát megalázták, megverték, deportálták, a háborút követő fordulat nyertesei szintén nem nézték jó szemmel e politikusok múltját. Rassay sem került, kerülhetett el a sorsát: Füzesgyarmatra telepítették ki. Barátai szerint azonban erre nemcsak politikai nézetei, hanem az általa birtokolt túlságosan nagy villa miatt került sor, amelyre valakik szemet vetettek.

L. Nagy Zsuzsa nagyszerű könyve főhajtás a katolikus magyar úriember előtt, akinek egyetlen eszme lebegett a szeme előtt: a szabadság.

TULOK PÉTER

(*Napvilág Kiadó, Budapest, 2006,*
200 oldal, 2100 Ft)

HORKAY HÖRCHER FERENC:

A gentleman születése és hanyatlása

Az udvarias úriember korszaka végérvényesen a múlté. És oda lett, vagy a felismerhetetlenségig átformálódott az a civilizáció is, amelynek ki-

munkálásában oly nagy szerep háruult az angolszász népekre. De legalább készüljön leltár, és a felidézés, kutatás gesztusa révén adózzunk tisztelettel a *gentleman* eszményének, mely talán leghűbb kifejezője ezen civilizáció egykori önképének. Ehhez jó szívvel ajánlható Horkay Hörcher Ferenc tanulmánykötete, amely különböző nézőpontokból, más-más korokban élt, különböző nemzetiségű és eltérő gondolkodású filozófusok, írók és történészek munkásságára támaszkodva, azokat faggatva keresi a választ a kérdésre: milyen példával szolgálhat nekünk, és mi is volt egyáltalán a gentleman ideája? A kötet persze túlmutat a gentleman nosztalgikus kódalakján, és a konzervatív gondolkodás szellemi forrásvidékére kalauzolja olvasóját, miközben többek között arra keresi a választ, miként erősítheti és egészítheti ki egymást értelem és érzelem, retorika és filozófia, műveltség és szenvedély, a morál és a józan ész tapasztalata.

Sem az eszmetörténeti vizsgálódás, sem a történeti rekonstrukció nem képes igazán pontos és hiánytalan leírást adni erről az „udvarias úriemberről”. Különösen nem úgy, hogy ez a leírás politikai kategóriaként vagy társadalomtörténetileg jól körülhatárolható tulajdonságegyüttesként vonatkozási ponttá válhasson. Nem konkrét társadalmi rangról, osztályról van ugyanis szó, nem is politikai, szelle-